

så solide fremstilling fået slagside gennem den opmærksomhed, der vies denne opposition; set i relation til dens faktiske betydning indtager den en alt for stor plads (også omfangsmæssigt) i bogen. Dette synes at berettige en mere principiel betragtning, der måske ikke umiddelbart virker forståelig for en tysk historiker: osse udenlandske historikere har respekt for de mennesker, der i et totalitært diktatur aktivt går ind i oppositions- og modstandsplaner og -aktioner, men det forekommer dog, at dette anliggende (oppositionen mod Hitler) burde behandles med større nøgternhed fra tysk side. Mon ikke tiden efterhånden er moden til en i alle henseender virkelig kritisk redegørelse for oppositionen og navnlig for dens faktiske betydning? I al fald virker det i Müllers tilfælde lidt urimeligt, at forskellige oppositionelle militærpersoner (Halder, Witzleben, Canaris og delvis Beck) undertiden får tildelt en del mere opmærksomhed end dem – og det var vel trods alt flertallet – der i realiteten direkte eller indirekte gik ret langt i støtten til Hitler og hans regime. Det lykkes imidlertid Müller at vise, at hæren i denne fase af det III. Rige ikke var den faktor, hvorfra der kunne forventes opposition og modstand. Og Müller viser også hvorfor.

Vurderet som helhed er Müllers bog et vægtigt bidrag til hærens historie under det III. Riges første del; der fremsættes i bogen en del nye synspunkter, der er præget af forfatterens ret kritiske holdning til det behandlede emne. Man kunne blot ønske, at samme fremgangsmåde var blevet anvendt på militæroppositionen.

KARL CHRISTIAN LAMMERS

TRUMBULL HIGGINS: *Hitler and Russia, The Third Reich in a two Front War 1937–1943*. New York, MacMillan, London, Collier-MacMillan, 1966. x+310 s. 55 sh.

Trumbull Higgins har med denne og sine foregående bøger, *Winston Churchill and the Dardanelles*, *Winston Churchill and the Second Front* og *Korea and the Fall of MacArthur* placeret sig som en af USA's betydelige militærhistorikere. Bogen er stram i sin plan, veldokumenteret, velskrevet og velafbalanceret, selvom den lidt langtrukne klimaks om Stalingrad og de russiske modangreb tyder på, at Trumbull Higgins på dette tidspunkt selv er blevet noget udmattet efter en virkelig kraftindsats. Af den interesserede kan de 300 sider læses i ét tolv timers stræk, selvom visse forudsætninger måske er nødvendige for at få det fulde udbytte af det meget facetterede og righoldige billede.

Det er verdenshistoriens blodigste drama, der endnu engang rulles op med en analyse af såvel militærpolitiske som strategiske og taktiske problemer. Bogen er udkommet et år efter Hillgrubers *Hitlers Strategie* og det er derfor naturligt, at Trumbull Higgins ikke har nået at gøre brug af Hillgrubers forskning på at eftervise Hitlers militærpolitiske konception og dens placering i hans ideologiske verdensbillede (se HT 12. rk. III, s. 627). Så meget mere fascinerende virker det her at se brikkerne til den helhed, som Hillgruber postulerer, lagt frem af en anden med i det væsentlige de samme konklusioner omend uden den afsluttethed, som præger Hillgrubers billede. Trumbull Higgins noterer sig som Hillgruber ligheden mellem Hitlers og Ludendorffs opfattelse af

Rusland og distancen til den tyske generalstabs opfattelse, der byggede på den ældre preussiske militærtradition. Som Hillgruber påpeger han, at Hitler blev tvunget til at føre en række »forkerte« krige og lynkrigsstrategiens fallit i 1941. Det der gør Trumbull Higgins bog til et højt læseværdigt og selvstændigt værk er bredden i synsvinklen, hvor således spillet mellem Rusland, Tyskland og Japan er trukket langt bedre frem end hidtil, for eks. Stalins manøvrer for at undgå en tofrontkrig. I samme regi synes det virkelig at kunne konstateres i hvor høj grad såvel tyske som vestlige militære vurderinger af svækkelsen af den russiske hær gennem udrensningerne i 1937 var en realitet, og i hvor høj grad Stalin selv vidste det. Dette stiller problemet virkelig skarpt om Sovjets evne til til trods for denne svækkelse at overleve de tyske angreb og presse dem tilbage.

Svaret her må efter Higgins bog være, med et udtryk hentet fra Wheeler Bennett: *the nemesis of power*. Higgins viser, hvorledes såvel Stalin som Hitler ønskede at føre krigen som deres egne feltherrer, men at Stalin under indtryk af de kolossale fejlpositioner, som hans strategi førte til, gradvis afgav denne rolle til mere kompetente personer, medens Hitler tværtimod forstærkede sin indblanding, hvilket blev katastrofalt, da Tyskland blev tvunget i defensiven. Både Hitler og Stalin lagde tilsyneladende enorm vægt på det prestigemæssige element, hvorved Stalin tillod den tyske hær at omringe og tilintetgøre 75 % af de russiske hære i Europa, fordi han ikke kunne bekvemme sig til strategiske tilbagetrækninger. Hitler begik nøjagtig samme fejl med stadig større konsekvens, da turen kom til ham. Her ligger noget af en forklaring på, at det lykkedes Sovjet at tilbageslå de tyske hære. Den russiske ledelse blev stadigt mere kompetent, den tyske stadigt mindre.

Det afgørende moment må vi imidlertid se i Hitlers overvurdering af sig selv og sin magtposition. Ved at starte den ideologiske racekrig straks ved felttogets begyndelse, da udsigterne lovede så godt, hindredes han i udnytte hadet mod det kommunistiske regime, som Stalin netop gennem de store udrensninger havde erkendt som en dødelig fare for ham. Typisk er det således, at den russiske propaganda formåede at udnytte tilintetgørelsen af millioner af russiske krigsfanger til at styrke de russiske enheders kammoral væsentligt allerede i begyndelsen af 1942. Hertil kom, at Hitler i sikker forvisning om en hurtig sejr nedskar produktionen af krigsmateriel allerede i efteråret 1941 til fordel for en øget produktion af materiel, der skulle sættes ind mod sømagterne, og først i 1942 under Speers ledelse reviderede sin oprustningspolitik, hvilket i parentes bemærket var den tykke streg under lynkrigsens fallit. Klimatiske og logistiske vanskeligheder hører naturligvis med i billedet.

(Man kan heller ikke frigøre sig for den tanke, at Hitler ønskede gennem krigen mod Rusland at slide den gamle tyske hær op, således at alene SS-enhederne, den tyske hær på nazistisk-ideologisk grundlag, der støt og sikkert udvidedes under hele krigen, kunne stå klar til at opfylde sin mission i det nye tyske slaveimperium, efter at krigen mod Sovjet var vundet. Tankegangen reflekterer en meget primitiv opfattelse af krigsførelsen, at kampen mod en modstander ved egne ofre uvægerligt vil decimere modstanderens styrke. Det minder meget om situationen under opslidningsslagene i første verdenskrig, men i den mobile krigs periode under anden verdenskrig var tankegangen fuldstændig forfejlet.)

Hertil kom det ikke uvæsentlige element, at Stalin under hele felttoget takket være et spionagenet i Schweiz var fuldstændig korrekt informeret om næsten enhver detalje i de tyske operationer. (Blot synes Stalin at have været næsten ude af stand til virkelig at benytte denne indsigt under sin egen ledelse, medens man øjensynlig i de senere stadier har gjort god brug af dette.) Gang på gang vender Trumbull Higgins med forskellige kilder tilbage til dette faktum, som vi iøvrigt er velbekendt med både fra værker om den amerikanske og engelske efterretningstjeneste. Vi har imidlertid i dag en langt mere udtømmende kilde i Acoce og Quets bog *The Lucy Ring* (Allen, London, 1967). Efter min mening er Rudolf Roesslers indsats ikke blevet tilstrækkeligt påagtet af historikerne endnu. Dette spionagenet byggede på en sammen sværgelse mellem tyske generalstabsofficerer og synes at have været helt uafhængigt af såvel vestlige som østlige spionagenet og de kendte tyske modstandsgrupper. Det fungerede gennem hele krigen perfekt med en tilsyneladende direkte kontakt til såvel OKH som OKW. (Som et kuriosum kan det nævnes, at den tyske efterretningsschef Gehlens erindringer placerer Martin Bormann som russisk spion. Det er efter min mening en efterrationalisering, der ikke forekommer plausibel.) Mindst tre-fire personer må have fungeret i hovedkvartererne og have overlevet alle udrensninger, alle udskiftninger og personelle ændringer gennem krigen. De er ukendte til denne dag. Det lykkedes aldrig de tyske efterretningstjenester selv at afsløre dem, selvom de vidste, at lækagen var der. Roesslers kontakt til Sovjetunionen var et initiativ fra dennes side. Spionagenettet var aldrig under russisk kontrol og også de allierede nød godt af oplysningerne. Det er måske kun et udtryk for menneskets irrationelle væsen, at Roessler, der måske mere end nogen anden enkeltperson i verden har bidraget til nazismens fald, under den kolde krig endte i fængsel og hans schweiziske hovedkontakt, efterretningsschefen Masson, blev afskåret fra sin videre karriere. De utilfredse giver os ofte de bedste historiske oplysninger. Uden Masson ville vi ikke have vidst, hvad vi ved om *The Lucy Ring*, der utvivlsomt også spillede en rolle i forbindelse med advarslerne til Danmark før 9. april.

IB DAMGAARD PETERSEN

CHARLES B. MACDONALD: *The Mighty Endeavor: American Armed Forces in the European Theater in World War II*. New York, Oxford University Press, 1970. xii + 564 s. Ill. Kort. £ 5.0.0.

Forfatteren fortæller under sin Bibliografi, at han igennem de sidste 20 år har arbejdet som militærhistoriker for det amerikanske forsvarsministerium og har skrevet (og været med til at skrive) en hel række bind om den 2. verdenskrig. I dette bind vil han forsøge at give et samlet udblik over krigen, idet han forlader sig på kollegers og andre forfatteres specialfremstillinger: emnet er så omfattende, at ingen enkeltperson vil kunne give en blot nogenlunde selvstændig fremstilling, understreges det.

Bogen virker i mange henseender som en ren databank m. h. t. 2. verdenskrigs historie. Der begynder med en kort omtale af Cash and Carry og Lend-Lease lovgivningerne, de forskellige mobiliseringsplaner (hvoraf en blev røbet af Chi-